

Piotr Zemszał

Toruń, Uniwersytet Mikołaja Kopernika

**AKCJA J. PRIGOŻYNA 22-23. 06. 2023
W BIEGUNOWYCH DISKURSACH NA PORTALACH
„РОССИЙСКАЯ ГАЗЕТА” I „МЕДУЗА”.
ANALIZA NOMINACJI**

The Action of Ye. Prigozhin on the 23-24 June 2023 in Polar Discourses on the Websites of “Rossiyskaya Gazeta” and @“Meduza”. An Analysis of Nominations

ABSTRACT: The purpose of this article is to analyze the lexical units used by the polar opposite discourses (liberal and regime) to describe the events that shook Russia at the end of June 2023 (the so-called Wagner Group rebellion). The process of finding the dominant lexical variant (мятеж) in the case of ‘RG’ and ‘Meduza’ leads to a similar result, but with the difference that only ‘Meduza’ presents the reader with a whole series of different interpretations of events (expressed in nominations), from which the most adequate picture gradually emerges. In the case of ‘RG’, the dominant nomination is determined by the arbitrary designation of Vladimir Putin.

KEYWORDS: Wagner Group rebellion, political discourse, mutiny, modern Russia

W ostatniej dekadzie czerwca 2023 roku cały świat w napięciu śledził wydarzenia w Rosji. Oto bowiem jeden z wykonawców agresywnej polityki Władimira Putina ogłosił „marsz sprawiedliwości”, który był akcją wymierzoną przeciwko kierownictwu armii Federacji Rosyjskiej. Kolumny najemników Prigożyna były uzbrojone, a media donosiły nawet o lokalnych starciach i stratach po stronie regularnej armii. Mimo wielu niejasności związanych z tymi wydarzeniami dysponujemy pewnym zbiorem niezaprzeczalnych faktów o charakterze językowym. Należą do nich m.in. nominacje dotyczące omawianych wydarzeń stosowane w dwóch różnych pod względem reprezentowanej postawy politycznej dyskursach – dyskursie rosyjskiej władzy reprezentowanym przez portal „Rosyjskiej Gazety” („Российская Газета” – dalej oznaczana skrótem RG) i dyskursie niezależnego od władz medium, jakim jest portal „Meduza”¹.

¹ <https://meduza.io/> (14.02.2024).

Analizie pod tym kątem poddałem 16 tekstów, które opublikowano na ten temat na portalu RG w okresie od 24 czerwca do 10 lipca, tj. od pierwszych informacji na temat akcji Prigożyna do komunikatu o jego spotkaniu z Władimirem Putinem na Kremlu 10 lipca oraz 43 teksty „Meduzy” – od pierwszych informacji na ten temat z 23 czerwca do podsumowującego artykułu z 26 czerwca.

Już na pierwszy rzut oka zwraca uwagę poważna dysproporcja w liczbie tekstów i czasie ich publikowania. RG wyraźnie zwlekała z publikacją pierwszych informacji, być może trwały tam jakieś ustalenia, co i w jaki sposób prezentować czytelnikom. Meduza, co nie dziwi, działała zdecydowanie szybciej i w bardziej bezpośredni sposób, z użyciem konkretnych sformułowań informowała swoich odbiorców o rozwoju wydarzeń. Ta dysproporcja ilościowa widoczna jest także w sferze nominacji stosowanych dla ich określenia, ale widać ją również w ich analizie pragmatyczno-semantycznej.

Dwa badane dyskursy już na pierwszy rzut oka różnią się zarówno charakterem, jak i liczbą stosowanych nominacji – w RG pojawia się sporo takich jednostek, ale portal regularnie posługuje się kilkoma zaledwie wariantami; nominacje podaje w chronologicznym porządku występowania, pojawiające się więcej niż 2 razy oznaczam wytłuszczeniem:

противоправные действия Евгения Пригожина, **смута** (6), раскол, **вооружённый мятеж** (76), продуманная акция, организованная ради захвата власти, попытка раскачать российское общество и разжечь огонь братоубийственной гражданской войны, попытка вооружённого мятежа, **самое страшное преступление** (6), которое не может быть оправдано никакими былыми заслугами, вооружённое выступление, **предательство** (12), преступная авантюра, **провокация** (4), вооружённый гражданский конфликт, внутренняя ссора, **измена** (15), попытка военного переворота, хорошо продуманная и спланированная операция, последние события, субботние события, действия Евгения Пригожина, произошедшее в России, **кризис** (3), горячая суббота, военный демарш, субботние события, что-то противозаконное, ситуация с группой «Вагнер», ситуация, о которой идёт речь, события 24 июня, попытка 23-25 июня дестабилизировать обстановку в России.

Już pobieżny ogląd zebranego materiału pozwala na wyciągnięcie dwóch wniosków – po pierwsze obfituje on w określenia eufemizujące, które nie pozwalają w żaden sposób uchwycić istoty wydarzeń, a nawet ją zamazują. Do takich zabiegów będących charakterystycznym rysem tzw. nowomowy² bez wątpienia należą: *ситуация, о которой идет речь, события 24 июня, субботние события, действия Евгения Пригожина, произошедшее в России, горячая суббота, последние события*. Warto przy tym zauważyć, że większość z nich pojawia się w tekstach, które zostały opublikowane już po „uregulowaniu” sytuacji przy asyście Aleksandra Łukaszewki, tj. po deklaracji władz RF o odwołaniu karnych zarzutów wobec Prigożyna.

² M. Głowiński, *Nowomowa i ciągi dalsze*, Kraków 2009, s. 29.

Motywacją dla ich zastosowania może więc być próba przygotowania opinii publicznej na tę sytuację. Do sformułowań w pewnym stopniu eufemizujących wypada również zaliczyć takie jednostki, jak: *кризис, противоправные действия Евгения Пригожина* (jakie, do czego zmierzające, jakimi metodami i w jakim wymiarze – nie wiadomo), *преступная авантюра* (o jakiej skali i jakimi metodami realizowana?), *внутренняя ссора* (rzeczownik *ссора* nie kojarzy się z wydarzeniami o skali państwowej). Z umniejszeniem znaczenia wydarzeń za pomocą języka mamy też do czynienia w przypadku wszelkich formuł zawierających rzeczownik *попытка*. W dyskursach totalitarnych, a w takim kierunku zmierza dyskurs oficjalnych mediów w FR, słowo to jest sygnałem porażki, braku szans na powodzenie, słabości (znaczna część kolokacji słowa *попытка* podawanych przez słownik łączliwości w takim czy innym stopniu kieruje nas ku takiej interpretacji: *робкая, отчаянная, тщетная, бесполезная попытка*³), a ze strony nadawcy – lekceważenia. Z chwilą, gdy głos na ten temat zabiera prezydent FR Władimir Putin, obok formuły *попытка мятежа* pojawia się po prostu *мятеж (вооруженный)*. Jego poranne wystąpienie z 24 czerwca⁴ dookreśla to, w jaki sposób należy myśleć i pisać o działaniach Prigożyna:

Обращаюсь и к тем, кого [...] втянули в преступную авантюру, толкнули на путь тяжкого преступления – **вооружённого мятежа**;

И потому действия, которые раскалывают наше единство, – это, по сути, **отступничество** от своего народа, от боевых товарищей, которые сражаются сейчас на фронте. Это **удар в спину** нашей стране и нашему народу;

А то, с чем мы столкнулись – это именно **предательство**.

Zdecydowany sposób, w jaki Putin określa działania Prigożyna, pozwala autorom RG na skonkretyzowanie stosowanych nominacji. Dominującą pozycję wśród nich zajmuje słowo *мятеж*, które wypiera formułę *попытка мятежа*. Alarmistyczny ton prezydenckiego orędzia sprawia, że bagatelizująca tonacja tego typu formuł nie jest już konieczna. Po rozwiązaniu kryzysowej sytuacji daje się z kolei zaobserwować zdecydowaną przewagę eufemizmów, których zadaniem było przygotowanie opinii publicznej na to, że kontrolujący najemną armią człowiek nie poniesie konsekwencji karnych za swoje działania. Większość zresztą nominacji używanych w badanych tekstach (*смута, мятеж, преступление, кризис, провокация*) odznacza się pewną niedookreślonością semantyczną lub bardzo szerokim zakresem znaczeniowym, o czym w dalszej części tekstu. Najsilniej nacechowane z nich (*измена, предательство*) pojawiają się w tekstach referujących wystąpienie Putina (mowa zależna) oraz w czasowo skorelowanych przekazach zawierających cytaty z pojedynczych wypowie-

³ *Словарь сочетаемости слов русского языка*, ред. П.Н. Денисов, В.В. Морковкин, Москва 1983, с. 411.

⁴ В.В. Путин, *Обращение к гражданам России*, [в:] <http://kremlin.ru/events/president/news/71496> (14.02.2024).

dzi jego akolitów w rodzaju lidera organizacji „Antymajdan” Mikołaja Starikowa (obie wymienione jednostki), Ramzana Kadyrowa (również w formule mowy zależnej) i namiestnika Osetii Południowej Siergieja Mieniajło:

Предательство России, **измена** и мятеж должны быть искоренены самым решительным образом...⁵;

Рамзан Кадыров назвал вооруженный мятеж **предательством**⁶;

Ввергнуть сейчас Россию в братоубийственную гражданскую войну - а именно это сейчас пытается сделать Пригожин, прикрываясь патриотическими лозунгами, – **предательство** интересов Родины, добавил Меньяло⁷.

Łącznie na 27 użyciu obu jednostek aż 20 znalazło się w przytoczeniach słów Władimira Putina. Pozostałe użycia znalazły się zaś w wypowiedziach jego akolitów, przy czym były one opublikowane w ciągu kilku zaledwie godzin po wystąpieniu Putina. Autorzy RG w swoich tekstach zdecydowanie unikają tak jednoznacznych określeń, a na pierwszy plan wysuwa się określenie *мятеж* (76 użyciu). Być może dzieje się tak dlatego, że w pierwszych godzinach sytuacja była niejasna i ryzykowne było jej jednoznaczne określanie nawet po tym, jak interpretację podyktował sam Putin. Z drugiej strony wraz z jej rozwojem w kierunku względnej normalizacji zaczynano już łagodzić stosowane nominacje, o czym świadczy pojawienie się znacznej liczby określeń eufemistycznych, o których była już mowa. To dążenie do pewnej rozmytości dyskursu na ten temat widoczne jest również w przypadku dominującej nominacji *мятеж*, zwłaszcza na tle określenia *бунт*, które pojawia się, co prawda niezbyt często, w tekstach niezależnej „Meduzy”.

Przytoczmy kilka definicji słownikowych leksemu *мятеж*:

I. Стихийное восстание, вооруженное выступление против власти. *Контрреволюционный м. Подавить мятеж*⁸;

II. 1) Вооруженное выступление, возникшее в результате заговора против государственной власти. *Начало славных дел Петра мрачили мятежи и казни. Пушкин.* 2) Стихийное восстание, бунт⁹;

⁵ И. Петров, *Историк Николай Стариков: Предательство, измена и мятеж должны быть искоренены самым решительным образом*, [в:] <https://rg.ru/2023/06/24/istorik-nikolaj-starikov-predatelstvo-izmena-i-miatezh-dolzhny-byt-iskoreneny-samym-reshitelny-m-obrazom.html> (14.02.2024).

⁶ М. Крылова, *Рамзан Кадыров назвал вооруженный мятеж предательством*, [в:] <https://rg.ru/2023/06/24/reg-skfo/ramzan-kadyrov-nazval-vooruzhennyj-miatezh-predatelstvom.html> (14.02.2024).

⁷ А. Юркова, *Глава Северной Осетии призвал земляков не подчиняться Пригожину*, [в:] <https://rg.ru/2023/06/24/reg-skfo/glava-severnoj-osetii-prizval-zemliakov-ne-podchiniatsia-prigozhinu.html> (24.02.2024).

⁸ *Толковый словарь русского языка*, Москва 2006, с. 373.

⁹ Д.Н. Ушаков, *Толковый словарь современного русского языка*, ред. С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова, Москва 2013, с. 316.

III. Стихийное восстание, вооруженное выступление против власти; бунт. *Поднять, подавить мятеж*¹⁰;

IV. Стихийное восстание; бунт. *В народной массе оно [недовольство] сказалось целым рядом волнений, которые сообщали такой тревожный характер XVII веку: это эпоха народных мятежей в нашей истории.* Ключ. Курс русск. ист. Если термином «усобица» обозначается обычно феодальная война, то под словом «мятеж» всегда понимается народное движение, направленное против власти и господствующих классов. Греков, Крест. На Руси. // Вооруженное выступление в результате заговора против существующей государственной власти. *Начало славных дней Петра мрачили мятежи и казни. Но правдой он привлек сердца.* Пушкин. Стансы. *Изнутри Советскую страну потрясали мятежи. Одновременно с восстанием в Ярославле.. в Москве взбунтовались «левые социалисты-революционеры».* А.Н. Толст. 18-й год. *Я читал повести о восстании коммунаров в Париже, о мятеже декабристов.* Паустов. Пов. О жизни. Федор.. узнал, что в конце мая по всей Сибири вспыхнул белочешский мятеж, что советская власть, что советская власть пала во всех крупных городах, стоящих на железной дороге. А. Иван. Вечн. зов.¹¹.

Cechą *мятежа* obecną we wszystkich zbadanych słownikach jest jego zbrojny charakter. W odniesieniu do działań Prigożyna nie może być tu żadnych wątpliwości – była to rzeczywista akcja zbrojna. Z materiału słownikowego wyraźnie wyłania się jednak opozycja pod względem zorganizowanego bądź żywiołowego charakteru tego typu wydarzeń. Z jednej strony w definicjach II.1 i IV. 2 mowa o tym, że *мятеж* jest wynikiem spisku (*заговор*), a więc jest formą zorganizowanych działań. Z drugiej strony we wszystkich czterech słownikach po stronie definiensa pojawia się określenie *стихийное восстание*, które wskazuje na spontaniczny charakter tego typu zdarzeń¹². Realizacje pierwszego z tych wariantów odnoszą się do akcji zaplanowanych, w mniejszym lub większym stopniu zorganizowanych w rodzaju „buntu Kornilowa” (*корниловский мятеж*), powstania w Kronsztadzie (*кронштадтский мятеж*) czy powstania dekabrystów itd., np.:

Рассчитав по астральным картам лучшее время, агенты подняли вооружённый **мятеж**, причём все группы, якобы оспаривавшие власть, **подчинились одному центру**¹³.

¹⁰ С.А. Кузнецов, *Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург 2000, с. 568.

¹¹ Л.Е. Кругликова, В. Фелицына (ред.), *Большой академический словарь русского языка*, т. 10, Медяк-Мячик, Санкт-Петербург 2008, с. 567.

¹² O dwoistości tego pojęcia pod względem obecności/ nieobecności temu „spontaniczność/ żywiołowość” patrz: D. Dobrovolskij, L. Pöppel, *Lexical synonyms within the semantic field POWER*, [in:] I. Kor Chahine (ed.), „Studies in Language Companion Series”, 146, *Current Studies in Slavic Linguistics*, p. 289.

¹³ А. Силаев, *Подлое сердце родины* (2007), [в:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorpora.ru/results?search=CnIqIQoICAAQCgylAoQBSAAKOW43fqE5twBQAVqBDuAuOTV4A->

Ten wariant jest w pełni realizowany na łamach RG, ponieważ wskazuje on, że są jacyś winni, w szerszych kontekstach głównym winowajcą jest Prigożyn¹⁴, np.:

Вооруженный **мятеж** в России – это **продуманная акция, организованная ради захвата** власти...¹⁵;

Организаторы мятежа предали Россию и ответят за это (cytat z orędzia Władimira Putina)¹⁶;

[...] разведка получила „достаточно сигналов”, свидетельствующих о **подготовке мятежа**¹⁷.

Realizacje drugiego wariantu dotyczą zwykle akcji niezorganizowanych, np.:

[...] начался **мятеж**, и **толпы** вооруженных крестьян двинулись в сторону Зубцова¹⁸;

Так, Евсейий отдает безусловное предпочтение монархической форме правления, утверждая, что «многоначалие [...] же, составленное из членов равного достоинства, скорее есть анархия и **мятеж**»¹⁹.

Traktowanie tego wydarzenia jako wystąpienia spontanicznego pozwala na przypisanie mu takich konotacji, jak nieporządek, chaos, pewna amorficzność, co byłoby korzystne, gdyby celem propagandystów było zlekceważenie akcji Prigożyna, tak jednak nie było. Z tego punktu widzenia bardzo użyteczne stało się specyficzne dla rosyjskiej lingwokultury pojęcie smuty (o czym w dalszej części tekstu).

DICCAE6AQFCRgpEckIKA3JlcRI7CjnQoNCw0YHRgdGH0LjRgtCw0LIg0L%2FQviDQsNG-B0YLRgNCw0LvRjNC90YvQvCDQutCw0YDRgtCw0LwwAQ%3D%3D (15.02.2024).

¹⁴ Znamienne, że w RG konsekwentnie unika się związku wyrazowego *мятеж Прigoжина*, choć jest to określenie, pod którym, ze względu na jego powszechne stosowanie w innych źródłach, to wydarzenie najprawdopodobniej wejdzie do historii.

¹⁵ *Ситуация вокруг противоправных действий Евгения Прigoжина. Хроника событий субботы, 24 июня*, [w:] <https://rg.ru/2023/06/24/situacia-vokrug-protivopravnyh-dejstvij-evgeniia-prigozhina-hronika.html> (15.02.2024).

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Е. Мелихова, Л. Лазаренко, И. Петров, *Тревожная суббота: как это было*, [w:] <https://rg.ru/2023/06/25/reg-ufo/trevozhnaia-subбота-kak-eto-bylo.html> (15.02.2024).

¹⁸ М.Б. Бару, *Таракан на канате* (2016), [w:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorp.org.ru/results?search=CnEqGAoICAAQChgyIAoQBSAAQAVqBDAuOTV4ADIC-CAE6AQFCTgpMCKoKA3JlcRJDCkHQntGB0LXQvdGM0Y4g0LIg0JJPQtC-w0YLRgdC60L7QvCDRg9C10LfQtNC1INCh0LzQvtC70LXQvdGB0LrQvtC5IDAB> (15.02.2024).

¹⁹ Иеромонах Клавдиан (Меньшиков), *Образ римского императора в произведениях церковной письменности IV-V вв.* (2020), [w:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorp.org.ru/results?search=CoQBKkgKCAgAEaYoMiAKEAUgAEAFagQwLjk1eAAyAggBOgEBQmEKXwpdCg-NyZXESVgpU0KlQsNC6LCDQldCy0YHQtdCy0LjQuSDQvtGC0LTQsNC10YIg0LHQtdC30YPRgdC70L7QstC90L7QtSDQv9GA0LXQtNC/0L7Rh9GC0LXQvdC40LUgMAE=> (15.02.2024).

W definicjach słownikowych (III i IV) pojawia się traktowany jako synonim rzeczownik *бунт*. Warto zastanowić się nad tym, dlaczego to pojęcie ani razu nie pojawia się w tekstach RG.

Lidia Jordańska i Jurij Mielczuk dają następujące eksplikacje tych dwóch pojęć:

‘бунт X-ов против Y-а’ =

‘событие, состоящее в том, что многочисленные люди X, принадлежащие к низшему социальному классу, публично отказавшись повиноваться местной власти Y1 или распоряжению Y2 власти Y1, одновременно, в одном месте, используя оружие, противозаконно действуют, казуируя ущерб, на представителей Y1-а с целью ликвидировать Y1’.

‘мятеж X-ов против Y-а’ =

‘событие, состоящее в том, что многочисленные люди X, принадлежащие к одной группировке, публично отказавшись повиноваться власти Y, одновременно, в одном месте, используя оружие, противозаконно действуют, казуируя ущерб, на представителей Y-а с целью ликвидировать Y; Говорящий относится к этому событию отрицательно’²⁰.

Wynikają z tego dwie różnice, z których jedna ma konsekwencje dla interpretacji samego zdarzenia określanego jako *бунт* lub *мятеж*, a druga ma charakter pragmatyczny. W przypadku *мятежа* nieposłuszeństwo wobec władzy dotyczy pewnej (nieokreślonej pod względem statusu) grupy osób, *бунт* odnosiłby się w tym ujęciu do odmowy podporządkowania się grupy o niższym statusie. Druga różnica, która być może wynika z pierwszej, dotyczy oceny wydarzenia przez nadawcę. Jordańska i Mielczuk wskazują, że tylko w przypadku *мятежа* mamy do czynienia z ujemną aksjologią. Rzeczywiście, o ile *мятеж* wywołuje cały szereg negatywnych konotacji (niepokój, chaos itd.), o tyle pojęcie *бунт* może (ale nie musi) być pozytywnie waloryzowane, co zależy od wektora buntu, np.:

А всякий **бунт против** ограничений свободы похвален²¹;

Но история [...] высоко оценит его **бунт против** сталинского деспотизма...²².

²⁰ Л.Н. Иорданская, И.А. Мельчук, *Мини-модель семантического синтеза русских фраз*, „Русский язык в научном освещении” 2021, № 1 (41), с. 58.

²¹ И. Ефимов, *Суд да дело* (2001), [в:] Национальный Корпус Русского Языка, [²² И.А. Дедков, *Дневник* \(1980\), \[в:\] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorpora.ru/results?search=CuwBKhgKCAgAEAoYMiAKEAUgAEAFagQwLjk1eAAyAggBOgEBQsgBCsUBCsIBCgNyZXESugEKtwHQndC%2BINC40YHRgtC%2B0YDQuNGPLCDQvdCw0LTQ->](https://ruscorpora.ru/results?search=CowBKhgKCAgAEAoYMiAKEAUgAEAFagQwLjk1eAAyAggBO-gEBQmkKZwplCgNyZXESXgpc0JAg0LLRgdGP0LrQuNC5INCx0YPQvdGCINC/0YDQvtGC0LjQ-siDQvtCz0YDQsNC90LjRh9C10L3QuNC5INGB0LLQvtCx0L7QtNGLINC/0L7RhdCy0LDQu9C10L0-wAQ= (15.02.2024).</p>
</div>
<div data-bbox=)

Jest w pojęciu *bunt* pewien etos. *Бунтарь* w odróżnieniu od *мятежника* bywa osobą kierującą się szlachetnymi porogami, np.:

[...] он был антисоветский **бунтарь** и **герой**²³;

Прирожденный **бунтарь** и **борец за «светлую Русь»**, защитник простецов, он в Пустозерске располагал единственным оружием – пером²⁴.

Nawet w dojmującym puszkiniowskim opisie „rosyjskiego buntu” poza odniesieniem do okrucieństwa i bezsensu tkwi coś w rodzaju podziwu (‘nikt nie buntuje się tak, jak my, Rosjanie’): «Не приведи бог видеть русский бунт, бессмысленный и беспощадный!»²⁵.

I choć u samego Puszkina próżno szukać usprawiedliwienia dla buntu, to jednak samo pojęcie bywa w ruszczyźnie waloryzowane pozytywnie, zwłaszcza gdy mowa o sytuacji przełamania ograniczeń uważanych za bezprawne lub niesprawiedliwe, np.: „**Святой бунт**», которому всю жизнь служил Бакунин, вот наше дело...”²⁶.

Możliwość aktualizacji pozytywnej warstwy asocjacyjno-konotacyjnej leksemu *бунт* eliminuje go z tekstów RG. Jednostka *мятеж* zdaje się pod tym względem zdecydowanie wygodniejsza, pozbawiona jest bowiem tego elementu etycznego, czy nawet etyczno-socjalnego. *Мятежник*, w odróżnieniu od *бунтаря*, nie bywa szlachetny, nie występuje też w imieniu uciskanych klas, nie kojarzy się z wizerunkami dumnie idących na szafot bojowników o wielkie idee, bliżej mu raczej do wyobrażenia zwykłego bandyty. Tego problemu nie ma „Meduza”, w której publikacjach jednostka

viDQtNGD0LzQsNGC0YwsINCy0YvRgdC%2B0LrQviDQvtGG0LXQvdC40YIg0LXQs9C%2BINC-x0YPQvdGCINC/0YDQvtGC0LjQsiDRgdGC0LDQu9C40L3RgdC60L7Qs9C%2BINC00LXRgdC/0L7RgtC40LfQvNCwLCDRgdC80LXQu9C%2B0YHRgtGMINC10LPQviDRgNCw0LFRgNGL0LLQs-CAwAQ= (15.02.2024).

²³ Д. Маркиш, *Белая жара* (2013), [в:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorp.ru/results?search=СocBKhgKCAgAEАoYMiAKEAUgAEAFagQwLjk1eAAyAggBOgEBQmQ-KYgpgCgNyZXESWqpX0Jlg0YHQvNC40YDQvdC%2B0Lkg0YHQtdC80YzQtSDQk9GD0YDQsN-GA0LjQtdCyINC%2BINC90LXQvCDQs9C%2B0LLOvtGA0LjQu9C4INGI0LXQv9C%2B0YLQvtC8-MAE=> (15.02.2024).

²⁴ А. Панченко, *Русский поэт, или Мирская святость как религиозно-культурная проблема* (2002), [в:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorp.ru/results?search=CoYBKhgK-CAgAEАoYMiAKEAUgAEAFagQwLjk1eAAyAggBOgEBQmMKYQpfCgNyZXESWApW0J/RgNC40YDQvtC20LTQtDc90L3Ri9C5INCx0YPQvdGC0LDRgNGMINC4INCx0L7RgN-C10YYg0LfQsCDcQ9GB0LLQtdGC0LvRg9GOINCg0YPRgdGMwrsAQ==> (15.02.2024).

²⁵ А.С. Пушкин, *Капитанская дочка*, Москва 1964, с. 77.

²⁶ В.М. Зензинов, *Пережитое* (1953), [в:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorp.ru/results?search=CokBKhgKCAgAEАoYMiAKEAUgAEAFagQwLjk1eAAyAggBOgEBQmYKZApiCgNyZXESWwpZwqvQodCy0Y/RgtC%2B0Lkg0LHRg9C90YLcuywg0LrQvtGC0L7RgNC%2B0LzRgyDQstGB0Y4g0LbQuNC30L3RjCDRgdC70YPQtC40Lsg0JHQsNC60YPQvdC40L0-wAQ==> (15.02.2024).

бунт się pojawia: „Урок, который извлекли силовики из бунта Пригожина, таков: в конфликт вокруг Путина лучше не вмешиваться”²⁷.

Poza wymiarem socjalnym, na który wskazują Jordanska i Mielczuk (*мятеж* to działanie po prostu grupy ludzi, a *бунт* – klasy społecznej) i aksjologicznym warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną cechę, którą nazwałbym syntaktyczno-użualną. Różni ona te dwie jednostki w sposób istotny dla propagandy kremlowskiej. Chodzi mianowicie o częstotliwość występowania konstrukcji z przyimkiem *против*. Choć logika podpowiada, że zarówno *бунт*, jak i *мятеж* to akcje podejmowane przeciwko komuś lub czemuś, to częstotliwość sformułowań z przyimkiem *против* jest zdecydowanie większa w przypadku pierwszej z tych jednostek. Zgodnie z danymi korpusu języka rosyjskiego²⁸, który odnotowuje 2971 użycie jednostki *мятеж* i 6465 użycie leksemu *бунт* (we wszystkich formach deklinacji w liczbie pojedynczej), połączenia z przyimkiem *против* stanowią w przybliżeniu 2,3% (69 wystąpień) w przypadku pierwszego z tych słów (*мятеж против*) i 5,7% (370) w przypadku drugiego (*бунт против*). Daje to asumpt do twierdzenia o postrzeganiu zdarzeń określanych mianem *бунт* jako zdecydowanie bardziej ukierunkowanych, podczas gdy *мятеж* bywa interpretowany jako akcja bez wyraźnego wektora. W zebranych materiale pochodzącym z RG nie ma ani jednego połączenia *мятеж против*. Taka formuła wskazywałaby przecież przeciwko komu buntuje się Prigożyn i jego najemnicy, a więc co najmniej pośrednio wskazywałaby na Kreml jako winowajcę sytuacji, to zaś w narracji RG jest wykluczone. To specyficzne dla oficjalnej wersji wydarzeń „rozmycie” opowieści wspierane jest przez inne leksemy o bardzo szerokim lub nie do końca sprecyzowanym znaczeniu (np. *преступление*, *провокация*, *кризис*), wśród których na szczególną uwagę zasługuje sześciokrotnie manifestowane pojęcie *смута*, np.:

[...] любой шантаж на фоне попытки устроить внутреннюю **смуту** обречены на провал. Об этом заявил президент РФ Владимир Путин...²⁹;

Бойцы 155-й бригады морской пехоты Тихоокеанского флота записали обращение в поддержку президента России Владимира Путина. „[...] мы [...] обращаемся к Вам со словами поддержки и понимания, что необходимо остановить эту **смуту** и раскол”...³⁰.

²⁷ А. Солдатов, И. Бороган, *Урок, который извлекли силовики из бунта Пригожина, таков: в конфликт вокруг Путина лучше не вмешиваться. Даже если он угрожает самому Путину*, [в:] <https://meduza.io/feature/2023/06/26/urok-kotoryy-izvlekli-siloviki-iz-bunta-prigozhina-takov-v-konflikt-vokrug-putina-luchshe-ne-vmeshivatsya-dazhe-esli-on-ugrozhaet-samomu-putinu> (15.02.2024).

²⁸ Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorp.org.ru/>.

²⁹ Т. Замахина, *Путин поблагодарил россиян за выдержку и сплоченность на фоне попытки вооруженного мятежа*, [в:] <https://rg.ru/2023/06/26/putin-poblagodaril-rossiian-za-vyderzhku-i-splochennost-na-fone-popytki-vooruzhennogo-miatezha.html> (15.02.2024).

³⁰ *Ситуация вокруг противоправных действий Евгения Пригожина. Хроника событий субботы, 24 июня*, [в:] <https://rg.ru/2023/06/24/situaciia-vokrug-protivopravnyh-dejstvij-evgeniia-prigozhina-hronika.html> (15.02.2024).

Jest ono bardzo mocno wkomponowane w pamięć historyczną Rosjan, otoczone silną warstwą asocjacyjno-konotacyjną, przy czym poprzez swoją nieokreśloność, brak wektorowości mocno wspiera ogólną tendencję do rozmywania narracji. Niezwykle szeroki zakres znaczeniowy pojęciu smuty przydawał Władimir Dal:

возмущенье, возстанье, мятежь, крамола, общее неповиновение, раздоръ межъ народомъ и властью; замѣшательства, неурядица, непорядокъ, разстройство дѣль; || домашнія ссоры, дрязги, перекоры; наущничество, наговоры я слѣдствія ихъ³¹.

We współczesnych słownikach smutę³² definiuje się następująco:

I. Мятеж, народные волнения (стар.). Крестьянские смуты. 2. Раздоры, ссоры, беспорядок. *Сеять смуту*³³;

П. 1. Ист. Мятеж, народные волнения. *Крестьянские смуты*. С. Стрельцов. *Сеять смуту*. 2. Разг. Раздор, распря, нелады. С. в семье³⁴.

Choć jako synonimiczne pojęcie traktuje się tu *мятеж*, to jednak *смута* zmierza w kierunku korzystnej dla autorów RG nieokreśloności. Dzieje się tak za sprawą silnej konotacji z pojęciem chaosu, o której świadczą choćby czasownikowa kolokacja *сеять смуту* (*организовать* można *бунт* lub *мятеж*, ale **организовать смуту* to oksymoron), tym bardziej konotacja ta ujawnia się w znaczeniu przymiotnika *смутный*, którego eksplikację daje słownik Dmitrijewa:

Смутным называют то, что представляется кому-либо, ощущается кем-либо неотчетливо, неопределенно. *Смутное подозрение*. | *Что-либо производит на кого-либо смутное впечатление*. | *Иметь смутное понятие о чем-либо*. | *Смутное предчувствие беды*. | *Его вдруг охватило какое-то смутное беспокойство*³⁵.

Istotne jednak, że mimo tych pożądanых cech omawiane pojęcie pojawia się w badanym materiale stosunkowo rzadko (6 razy), czego przyczyną może być fakt, że na stałe związało się ono w rosyjskiej świadomości z katastrofą początków XVII wieku, a takiej skali w optyce RG i Kremla omawianym wydarzeniom przydawać nie należy.

Ogląd nominacji stosowanych przez autorów RG w tekstach dotyczących „buntu Prigożyna” wskazuje na dość karkołomne balansowanie między konkretną interpreta-

³¹ В.И. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, т. IV, Санкт-Петербург – Москва 1909, с. 300.

³² Ciekawe, że pojęcie to, przynajmniej w odniesieniu do wydarzeń historycznych, uważa się za specyficznie rosyjskie, a początek XVII w. w Rosji w polskich opracowaniach określa się jako Wielką Smutę, a nie zamęt, zamieszanie, nieporządek itd.

³³ *Толковый словарь русского языка*, ред. С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова, Москва 2006, с. 737.

³⁴ С.А. Кузнецов, *Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург 2000, с. 1220.

³⁵ Д.В. Дмитриев (ред.), *Толковый словарь русского языка*, Москва 2003, с. 1242.

cją podyktowaną przez samego Putina w pierwszym dniu konfliktu, nieokreślonością i eufemizacją, które potrzebne były w jego drugiej fazie, tj. po „uregulowaniu” sytuacji. Z drugiej strony w badanych tekstach uwidacznia się tendencja do unikania choćby pośredniego nadawania omawianym wydarzeniom zbyt wielkiego znaczenia, ale jednocześnie dość szybkie wycofanie się z jego lekceważenia (zamiana formuł typu *попытка мятежа* na po prostu *мятеж*). W warstwie semantycznej te dążenia realizują się w dominacji sformułowań znaczeniowo rozmytych, które poddają się różnym interpretacjom. Dyskurs w swoim rozchwianiu podąża tu zdecydowanie za niestabilną sytuacją, formułowany jest w sposób maksymalnie elastyczny, amorficzny, płynny po to, by zachować jakąś ciągłość bez względu na dalszy rozwój wydarzeń.

Spróbujmy zatem przyjrzeć się tekstom publikowanym przez nadawcę wolnego od ograniczeń charakterystycznych dla oficjalnej propagandy putinowskiej. W materiałach „Meduzy” nominacje dotyczące omawianego wydarzenia charakteryzują się zdecydowanie większą różnorodnością stylistyczną, interpretacja bywa niuansowana, również poprzez zabiegi czysto formalne (cudzysłowy), w tekstach pojawiają się określenia pochodzące z różnych rejestrów języka, hiperbolizacje, nominacje wartościujące pochodzące z wypowiedzi takich nadawców jak Ramzan Kadyrow (w materiałach RG wypowiedzi te były przytaczane wybiórczo, najmocniejsze wypowiedzi po prostu przemilczano).

Również w materiałach „Meduzy” spotykamy się z formułą eufemizującą: „Президент России Владимир Путин в курсе **ситуации с основателем ЧВК Вагнера Евгением Пригожиным...**”³⁶. Jednak jest to prawdopodobnie realizacja w ramach mowy zależnej, ponadto to sformułowanie pojawia się w początkowej fazie konfliktu (23 czerwca wieczorem), kiedy faktyczna skala zdarzeń nie była jeszcze znana. W momencie, gdy obraz sytuacji staje się pełniejszy, autorzy „Meduzy” sięgają po nominację *мятеж*, ale czynią to w dość specyficzny sposób, biorąc ją w cudzysłów:

Пригожин начал свой **«мятеж»** после того, как российская армия якобы нанесла удар по лагерю его наемников...³⁷;

Первый канал выпустил экстренный выпуск новостей, посвященный **«мятежу»** основателя ЧВК Вагнера...³⁸.

³⁶ Песков: Путина проинформировали «обо всех событиях вокруг Пригожина», [в:] <https://meduza.io/news/2023/06/23/peskov-putina-proinformirovali-obo-vseh-sobytiyah-vokrug-prigozhina> (15.02.2024).

³⁷ Пригожин начал свой «мятеж» после того, как российская армия якобы нанесла удар по лагерю его наемников, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/prigozhin-nachal-svoiy-myatezh-posle-togo-kak-rossijskaya-armiya-yakoby-nanesla-udar-po-lageryu-ego-naemnikov> (15.02.2024).

³⁸ На Первом канале показали экстренный выпуск новостей о «мятеже» Евгения Пригожина, [в:] <https://meduza.io/news/2023/06/24/na-pervom-kanale-pokazali-ekstrennyy-vypusk-novostey-o-myatezhe-evgeniya-prigozhina-ekaterina-andreeva-protsitirovala-fsb-kotoraya-nazvala-ego-prikazy-prestupnymi-i-predatelskimi> (15.02.2024).

Cudzysłów ten jest wyrazem dystansu co do natury akcji Prigożyna i ma związek ze spekulacjami na temat tego, czy nie była to akcja w pełni kontrolowana i wykonana w porozumieniu z Kremlem. W kolejnym etapie, kiedy skala wydarzeń wyraźnie pokazała, że o żadnej „inscenizacji” nie może być mowy, cudzysłów z tekstów „Meduzy” znika:

Мятеж Пригожина закончен³⁹;

Российские пропагандисты и «военкоры» пытаются посчитать потери Минобороны РФ в результате **мятежа** Пригожина⁴⁰.

Nominacja *мятеж* również w przypadku tekstów „Meduzy” jest dominująca – pojawia się w nich ponad 200 razy, przy czym stopniowo utrwała się kolokacja *мятеж Пригожина* (np. dwa ostatnie wyimki), której RG konsekwentnie unika, co jest wyrazem tendencji do jak najszybszego rozmycia odpowiedzialności samego Prigożyna w związku z „porozumieniem” wynegocjowanym przez Łukaszenkę.

W odróżnieniu od RG „Meduza” nie unika sformułowań jasno stawiających kwestię kierunku działania Prigożyna i jego ludzi, przy czym wypada zwrócić uwagę na pewien stopień przesady. O ile w drugiej fazie konfliktu autorzy RG usiłowali przedstawiać go jako coś amorficznego, nieprecyzyjnie ukierunkowanego, o tyle w „Meduzie” widoczna jest tendencja do wyostrzania obrazu, czemu służą takie leksemy i kolokacje, jak *объявить войну, совершить/ устроить (военный) переворот, гражданский конфликт*, a nawet *вооруженное восстание*. Część z tych groźnie brzmiących jednostek podawana jest w ramach formuły z rzeczownikiem *попытка*, który z jednej strony wprowadza do komunikatu semantykę związaną z brakiem ostatecznego efektu, a przynajmniej o tym efekcie nie przesądza, ale z drugiej strony otwiera w komunikacie wyraźne miejsce dla informacji na temat inicjatora działania – *чья попытка*, np.: „В России – **попытка военного переворота**”. Online «Meduzy»⁴¹.

Dość istotne miejsce wśród zidentyfikowanych w materiałach „Meduzy” określę zajmują takie, które wskazują na dążenie do zmiany władzy. W pojęciu *мятежа* nie zawiera się koncepcja przejścia władzy przez buntowników, natomiast *переворот* to siłowe przechwycenie steru rządów, np.:

Система власти РФ не смогла предотвратить развивающийся **военный переворот**...⁴²;

³⁹ *Мятеж Пригожина закончен. ЧВК Вагнера ушла из Ростова-на-Дону*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/25/myatezh-prigozhina-zakonchen-chvk-vagnera-ushla-iz-rostova-na-donu> (15.02.2024).

⁴⁰ *Война. Четыреста восемьдесят шестой день*, [w:] <https://meduza.io/live/2023/06/24/voyna-chetyresta-vosemdesyat-shestoy-den> (15.02.2024).

⁴¹ Ibidem.

⁴² *«Еще позавчера он был герой. Сегодня он подлец и предатель»*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/esche-pozavchera-on-byt-geroy-segodnya-on-podlets-i-predatel> (15.02.2024).

Основатель ЧВК Вагнера Евгений Пригожин вечером 23 июня начал **военный переворот** в России...⁴³;

Как Евгений Пригожин устраивал в России **военный переворот**⁴⁴.

Warto zwrócić uwagę na różnicę skali opisywanych wydarzeń, jaka wyłania się z porównania słów *переворот* i *восстание*. Leksem *переворот* budzi asocjację z sytuacjami, w których jakaś stosunkowo wąska grupa znajdująca się blisko centrum władzy usiłuje tę władzę przejąć. Szczególnie wyraziście ujawnia się to, jeśli przyjrzeć się istotnej różnicy między nominacjami *переворот* i *революция* w odniesieniu do przewrotu bolszewickiego 1917 r., np.:

25 октября произошел **большевистский переворот**, причем у меня дома не слышно было даже выстрелов...⁴⁵;

[...] русская **большевистская революция** восторжествовала потому, что налицо оказалось достаточное количество условий, благоприятных для революции мировой⁴⁶.

Ta różnica skali – rewolucja to zjawisko globalne, a przewrót – lokalne, ale i asocjacja przewrotu z jakąś formą działalności spiskowej sprawiła, że trudno szukać użycie słowa *переворот* w oficjalnych tekstach okresu sowieckiego. Podobna opozycja pod względem skali ujawnia się w tekstach „Meduzy”, w których obok leksemu *переворот* pojawia się słowo *восстание*.

«Медуза» продолжает изучать, как в Москве реагируют на попытку **вооруженного восстания**⁴⁷;

⁴³ *Выступление Пригожина звучит как объявление о начале военного переворота (хотя, кажется, перевороты начинаются не с этого)*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/23/prigozhin-ob-yavil-chto-fakticheski-sobiraetsya-osuschestvit-voennyu-perevorot-v-rossii-nazvav-ego-marshem-spravedlivosti> (15.02.2024).

⁴⁴ *Как Евгений Пригожин устраивал в России военный переворот*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/kak-evgeniy-prigozhin-ustraival-v-rossii-voennyu-perevorot> (15.02.2024).

⁴⁵ П.Г. Курлов, *Гибель императорской России* (1923), [w:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorpora.ru/results?search=CnIqGAoICAAQChgyIAoQBSAAQAVqBDAuOTV4A-DICCAE6AQFCTwpNCKsKA3JlcrJECKLQv9GA0L7QuNC30L7RiNC10Lsg0LHQvtC70Yz-RiNC10LLQuNGB0YLRgdC60LjQuSDQv9C10YDQtdCy0L7RgNC%2B0YIwAQ==> (15.02.2024).

⁴⁶ Ю.В. Ключников, *На великом историческом перепутье* (1922), [w:] Национальный Корпус Русского Языка, <https://ruscorpora.ru/results?search=CpoBKhgKCAgAEAoYMiAKEAUgAEAFagQwLj-k1eAAyAggBOgEBQncKdQpzCgNyZXESbApq0J/QvtGN0YLQvtC80Ymg0LLQv9C%2B0LvQvdC1INC/0L7Qt9Cy0L7Qu9C40YLQtdC70YzQvdC%2BINC/0L7QtNC00LXRgNC20LjQstCw0YLRjCDQtnCy0-LAg0YHQu9C10LTRg9GO0YnQuNGFIDAB> (15.02.2024).

⁴⁷ *Еще ранним утром 24 июня Кремль, судя по всему, пытался договориться с Пригожиним. Из этого ничего не вышло*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/esche-rannim-utrom-24-iyunya-kreml-sudya-po-vsemu-pytalsya-dogovoritsya-s-prigozhinim-iz-etogo-nichego-ne-vyshlo> (15.02.2024).

Источники «Медузы» рассказывают, что высшее руководство страны не ожидало попытки **вооруженного восстания** и всерьез опасается, что у границ Москвы могут начаться бои с наемниками ЧВК Вагнера⁴⁸;

Прямо перед тем, как Пригожин свернул свое **восстание**, неожиданно выяснилось, что переговоры с ним вел Александр Лукашенко [...]⁴⁹.

Definicja słownikowa wyraźnie wskazuje na szeroką skalę i podłoże społeczne tego, co nazywa się *восстанием*: „Восстание, -я; ср. Массовое вооруженное выступление угнетенных слоев общества против существующей власти”⁵⁰.

Nominacja ta podnosi zatem rangę opisywanych wydarzeń, ale jednocześnie zarysowuje oś konfliktu między „uciskanymi” a opresyjną władzą.

W tekstach „Медузы” pojawiają się również mniej lub bardziej metaforyczne formuły aktualizujące pojęcie wojny domowej. Co prawda w żadnym miejscu nie orzeka się wprost o tym, że trwa wojna domowa, pojawiają się cytaty lub formuły dopuszczające możliwość rozwoju sytuacji w tym kierunku (*задел на гражданскую войну*). W odróżnieniu jednak od RG, która unika tego typu sformułowań w jakimkolwiek kontekście, „Медуза” od nich nie stroni, choć ich wydźwięk bywa nieco zniuansowany. Zdarza się bowiem, że pojawiają się one jedynie w ramach cytatów lub narracji o sytuacjach jedynie potencjalnych, np.:

Что говорят источники «Медузы» [...] о Пригожине, который **объявил войну** Шойгу...⁵¹;

Задел на **гражданскую войну** есть...⁵²;

[...] выходит из комнаты младшая сестренка 15 лет и стучит к маме в душ со словами «Мама, мама, выходи, тут **гражданская война** началась»⁵³;

Пока наемники Пригожина **объявляют войну** Минобороны РФ, Кремль пытается контролировать новости о мятеже⁵⁴;

⁴⁸ *Зачем Пригожин это сделал?*, [в:] <https://meduza.io/episodes/2023/06/24/zachem-prigozhin-eto-sdelal-probuem-ponyat-logiku-voennogo-myatezha-i-vvyasnit-hochet-li-osnovatel-chvk-vagnera-smestit-putina> (15.02.2024).

⁴⁹ *«Путина не было нигде»*, [в:] <https://meduza.io/feature/2023/06/25/putina-ne-bylo-nigde> (15.02.2024).

⁵⁰ С.А. Кузнецов, *Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург 2000, с. 152.

⁵¹ *«У него сорвало крышу»*, [в:] <https://meduza.io/feature/2023/06/23/u-nego-sorvalo-kryshu> (15.02.2024).

⁵² *«Мама, выходи, тут гражданская война началась»*, [в:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/mama-vyhodi-tut-grazhdanskaya-voyna-nachalas> (15.02.2024).

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ *Российские провайдеры блокируют «Google Новости» — важный канал для чтения независимых СМИ*, [в:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/rossiyskie-provaydery-blokiruyut-google-novosti-vazhnyy-kanal-dlya-chteniya-nezavisimyh-smi> (15.02.2024).

Заявления и действия Пригожина являются призывами к началу **вооруженного гражданского конфликта**⁵⁵.

Sięganie do tej warstwy semantyczno-konotacyjnej stanowi skrajny punkt w narracji „Meduzy” na temat akcji Prigożyna, ponieważ asocjacje związane z pojęciem wojny domowej są w Rosji bardzo żywe i wyjątkowo negatywne.

O ile w tekstach RG wyraźnie widać pracę redakcji zmierzającą do ujednoczenia narracji, również w zakresie obowiązujących nominacji dotyczących relacjonowanych wydarzeń, o tyle na łamach „Meduzy” mamy do czynienia z interpretacyjną różnorodnością, a na prawach mowy zależnej oddaje się głos zarówno Putinowi, jak i Prigożynowi. Dlatego też pojawiają się nominacje *предательство* i *измена* (Putin): „Путин выступил со спецобращением, назвав мятеж Евгения Пригожина «предательством» и «изменой», а также «ударом по России»”⁵⁶, ale też określenie samego Prigożyna *марш справедливости*: „Тем не менее Пригожин конечной точкой «марша справедливости» продолжает называть именно Москву”⁵⁷. Nadawca dystansuje się od tych skrajnych interpretacji za pomocą konsekwentnie stosowanych znaków cudzysłowu.

Niezależny publikator stara się pokazać sytuację z różnych punktów widzenia. Do głosu dopuszczane są różne kategorie nadawców, w wyniku czego teksty są stylistycznie zróżnicowane. Pojawiają się w nich określenia potoczne, a nawet wulgarne, które często nie wnoszą niczego konkretnego do naszej wiedzy o samym charakterze wydarzeń (są semantycznie zbyt szerokie lub niedookreślone), ale są istotne z pragmatycznego punktu widzenia, wnoszą silny odcień emocjonalny lub w specyficzny sposób bagatelizują ich znaczenie, np.:

Он [Пригожин] устроил эту **разборку** [...] – говорит „Медузе“ знакомый Пригожина⁵⁸

Но нельзя понять одного – как [...] этот чувак берет и устраивает какую-то **кухонную срань**⁵⁹

И устроил эту **банановую турбулентцию** сам диктатор, гарант стабильности⁶⁰

⁵⁵ *Пригожин: угрожает устроить в России переворот*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/prigozhin-ugrozhaet-ustroit-v-rossii-perevorot-fsb-zavodit-ugolovnoe-delo-putin-pozdravlyayet-rossiyan-s-dnem-molodezhi> (15.02.2024).

⁵⁶ *Путин назвал мятеж Пригожина «предательством» и «изменой»*, [w:] <https://meduza.io/news/2023/06/24/putin-nazval-myatezh-prigozhina-predatelstvom-i-izmenoy> (15.02.2024).

⁵⁷ *«На земле их останавливать некому»*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/na-zemle-ih-ostanavlivat-nekomu> (15.02.2024).

⁵⁸ Ibidem

⁵⁹ *«Еще позавчера он был герой. Сегодня он подлец и предатель»*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/esche-pozavchera-on-by-l-geroy-segodnya-on-podlets-i-predatel> (15.02.2024).

⁶⁰ Ibidem.

[...] Пригожин останавливает свою **безумную затею**⁶¹

Представьте, что сейчас чувствуют ребята в окопах, перед лицом которых враг, а за спиной **предательская авантюра**⁶².

Jednak mimo tej różnorodności można wyróżnić nominację dominującą (*мятеж*, ale ze wskazaniem w kierunku konkretyzującej kolokacji *мятеж Пригожина*). Dominacja ta nie wynika jedynie z liczby manifestacji (ponad 200), raczej liczba manifestacji wynika z tego, że nie niesie ona z sobą tak wyraźnych wątpliwości interpretacyjnych, jak pozostałe nominacje, które są semantycznie niedookreślone (zwłaszcza grupa nominacji potocznych i wulgarnych) lub niosą ze sobą znaczenia, o których istotności dla opisu realnej sytuacji orzekać nie sposób – *бунт* (z wyraźnym odcieniem aksjologicznym), *переворот* (silna asocjacja z działaniami ograniczonej grupy zmierzającej do przechwycenia władzy), *восстание* (czyli akcja o podłożu społecznym z jasno zarysowaną opozycją między uciskaną masą a opresyjną władzą). „Meduza” **wybiera** więc spośród wielu możliwości, które są prezentowane na łamach portalu wariant *мятеж*, a jeden z nagłówków kończących tę opowieść brzmi: „Мятеж Пригожина закончен”⁶³.

Ustalenie dominującego wariantu w przypadku RG i „Meduzy” prowadzi do podobnego rezultatu z tą jednak różnicą, że tylko „Meduza” przedstawia czytelnikowi całą serię różnych interpretacji zdarzeń (wyrażonych w nominacjach), spośród których stopniowo wyłania się najbardziej adekwatny obraz. W przypadku RG o dominującej nominacji decyduje jedno zdanie Władimira Putina: „Обращаюсь и к тем, кого обманом или угрозами [...] толкнули на путь тяжкого преступления – **вооружённого мятежа**”⁶⁴.

Ta wewnętrzna „negocjowalność” dyskursu lub jej kompletny brak stanowi podstawową różnicę między rosyjskimi mediami niezależnymi a kremlowską machiną propagandową.

References

- Bol'shoy akademicheskiy slovar' russkogo yazyka*, t. 10, red. L.E. Kruglikova, V. Felitsyna, Medyak-Myachik, Sankt-Peterburg 2008.
- Dal' V.I., *Tolkovyy slovar' zhivogo velikoruskago yazyka*, t. IV, Sankt-Peterburg – Moskva 1909.

⁶¹ *Мятеж – всегда работавшая ставка зарубежных спецслужб*, [w:] <https://meduza.io/paragraph/2023/06/25/myatezh-vsegda-rabotavshaya-stavka-zarubezhnyh-spetssluzhb-putin-preduprezhdal-chto-stranu-budut-pytatsya-raskachivat-rossiya-proshla-test-na-zrelost> (15.02.2024).

⁶² *«Еще позавчера он был герой. Сегодня он подлец и предатель»*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/24/esche-vozavchera-on-byt-geroy-segodnya-on-podlets-i-predatel> (15.02.2024).

⁶³ *Мятеж Пригожина закончен*, [w:] <https://meduza.io/feature/2023/06/25/myatezh-prigozhina-zakonchen-chvk-vagnera-ushla-iz-rostova-na-donu> (15.02.2024).

⁶⁴ *О чем говорил Владимир Путин в обращении к гражданам России*, [w:] <https://rg.ru/2023/06/24/o-chem-govoril-vladimir-putin-v-obrashchenii-k-grazhdanam-rossii.html> (15.02.2024).

- Dobrovolskij D., Pöppel L., *Lexical synonymy within the semantic field POWER*, [in:] I. Kor Chahine (ed.), „Studies in Language Companion Series”, vol. 146, *Current Studies in Slavic Linguistics*.
- Denisov P.N., Morkovkin V.V. (red.), *Slovar' sochetayemosti slov russkogo yazyka*, Moskva 1983.
- Głowiński M., *Nowomowa i ciągi dalsze*, Kraków 2009.
- Iordanskaya L.N., Mel'chuk I.A., *Mini-model' semanticheskogo sinteza russkikh fraz*, „Russkiy yazyk v nauchnom osveshchenii” 2021, № 1 (41).
- Kuznetsov S.A., *Bol'shoy tolkovyy slovar' russkogo yazyka*, Sankt-Peterburg 2000.
- Pushkin A.S., *Kapitanskaya dochka*, Moskva 1964.
- Tolkovyy slovar' russkogo yazyka*, red. S.I. Ozhegov, N.Yu. Shvedova, Moskva 2006.
- Tolkovyy slovar' russkogo yazyka*, red. D.V. Dmitriyev, Moskva 2003.
- Ushakov D.N., *Tolkovyy slovar' sovremennogo russkogo yazyka*, Moskva 2013.

NOTA O AUTORZE

Piotr Zemszał – dr hab., prof. UMK – pracownik Katedry Języków Słowiańskich Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, absolwent historii i filologii rosyjskiej, badacz pragmatyki tzw. nowomowy radzieckiej i dyskursu współczesnego radykalnego prawosławia, tłumacz. **Najważniejsze publikacje: książki:** *Ojciec, wódz, nauczyciel: nominacje językowe dotyczące Stalina w sowieckim dyskursie ideologicznym w okresie powojennym*, Toruń 2016; *Kultura, ideologia, metafora: metaforyczne dychotomie związane z kategoriami swoich i obcych w ideologicznym subdyskursie o kulturze w ZSRR w latach 1953-1957*, Toruń 2018. **Artykuły:** *Rytualność i pragmatyzm sowieckiego dyskursu totalitarnego: o pragmatycznej zasadzie kompetencji nadawcy i nominacjach dotyczących Stalina*, „Socjolingwistyka” 2012, vol. 26, s. 141-152; *O pojęciach religijnych w sowieckim totalitarnym dyskursie o kulturze w latach 1953-1957*, „Socjolingwistyka” 2015, vol. 29, s. 227-244; *Идеологема и идеологемное слово – к определению терминов*, „Przegląd Rusycystyczny” 2019, vol. 41, s. 150-170.

ORCID: 0000-0002-0822-8937

Email: howie@umk.pl